

mission; yet one the contradiction of modern society and man is a break between a mind and intellect.

Overcoming of crisis providing of ecology of spirituality related to the effective mechanisms. Spiritual development of young people must come true after the laws of love, beauty and

Keywords: *spiritual culture, humanism, the meaning of life, personality.*

Вакуленко Валентина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри загальноосвітніх та фундаментальних дисциплін Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля (м. Северодонецьк).

УДК 159.923.2

ДУХОВНА СПОРІДНЕНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ТА КИТАЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ ВІЗУАЛЬНИХ І СЛОВЕСНИХ ОБРАЗІВ У ПСИХОЛОГІЇ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНОЇ ТВОРЧОСТІ: ІНДОЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ (Т. ШЕВЧЕНКО ТА К. БІЛОКУР)

В.В. Вдовченко, Є.А. Антонович

У статті вперше розглядаються особливості духовної спорідненості українських та китайських національних традицій у психології художньо-проектної творчості індоєвропейської філософсько-світоглядної культури. Аргументовано охарактеризована етнічна учнівська наступність в українській художньо-проектній культурі на прикладі народного майстра К. Білокур (за епістолярною спадщиною й художньою творчістю К. Білокур – від художньо-естетичного світосприйняття і духовного наставництва Т. Шевченка), а також у китайській художньо-проектній культурі майстрів поезії та живопису Ван Вей і Лі Бо – від вчення даосизму та китайського буддизму про гармонію особистісного розвитку

живописця і поета на шляху повернення до Природи й розуміння законів Всесвіту. Художньо-проектна творчість та дослідницька діяльність українського народного майстра К. Білокур охарактеризована не тільки як розмаїття неперевершених художніх образів квіткових композицій, краєвидів і портретів, а й як самобутня художньо-проектна українська школа з розробки методу ретельного вивчення об'єктів зображення: квітів – як природознавцем; гармонійного доквілля з краєвидами – як пейзажистом; емоційної задушевності в картинах – як майстром психологічного портрету; емоційно-світоглядних основ творчості Т. Шевченка – як мистецтвознавцем. Вперше висвітлено витоки української національної школи психології художньо-проектної творчості.

Ключові слова: *духовна спорідненість, індоєвропейська філософсько-світоглядна культура, художньо-проектна культура, українські та китайські національні традиції, візуальні та словесні образи, психологія художньо-проектної творчості, українська школа психології художньо-проектної творчості, Т. Шевченко, К. Білокур, Ван Вей, Лі Бо.*

**«Не створи, а знайди, відкрий»
(Мудрість мистецтва та дизайну)**

Постановка проблеми в загальному вигляді. Українські національні традиції розробки візуальних та словесних образів у психології художньо-проектної творчості К. Білокур мають глибокі індоєвропейські витоки та традиції, що беруть початок із образотворчого мистецтва, мистецтвознавства, літературознавства та культурології. Особливо значимими є дослідження психології особистості, доведеної Б.Г. Ананьевим до рівня системної моделі людинознавства з центральною роллю психології, а також психологія художньо-проектної творчості, що синтезувала в собі різні види художньої творчості в мистецтві та психологія проектної творчості в інженерії та архітектурі.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спираються автори. Креативні особистості народного майстра К. Білокур (1900-1961) та академіка Т. Шевченка (1814-1861), їх духовну національну спорідненість в художніх методах психології творчості ми досліджували під час ретельного вивчення нижчеподаних джерел, див. у табл. 1:

Таблиця 1

**ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПОРІДНЕНОСТІ В ХУДОЖНІХ МЕТОДАХ
ПСИХОЛОГІЇ ТВОРЧОСТІ НАРОДНОГО МАЙСТРА
К. БІЛОКУР ТА АКАДЕМІКА Т. ШЕВЧЕНКА**

1) М.Ф. Кагарлицький, у мистецтвознавчих дослідженнях, упорядкованих розвідках, документальних оповідях, листах художниці «Білокур К. Я буду художником!» (1995); упорядкованих, значно розширених, доповнених та прокоментованих спогадах, есеях, розвідках з архіву художниці «Катерина Білокур очима сучасників» (2000), серед яких особливу увагу привернули публікації, що розкривають творчий метод мисткині, який бере початок зі світоглядно-художніх позицій Т. Шевченка та за його духовного наставництва: Гончар О. «Чарівниця»; Донцов М. «Про велику художницю-самоуку»; Кагарлицький М. «До історії з'яви «Казки»»; Калита Н. «Зустріч з самородком»; Новиченко А. «Автопортрет з реальності (про листи Катерини Білокур)»; Юрченко В. «Пам'ятні короткі зустрічі»;

2) О.С. Найден, доктор мистецтвознавства, у збірниках наукових статей, есеїв, культурологічних праць до 100-річчя Катерини Білокур «Червоних сонць протуберанці», (2001); до 100-річчя і 110-річчя Катерини Білокур «Катерина Білокур: Філософія мовчазного бунту», (2011);

3) цілого блоку літературних, епістолярних та образотворчих матеріалів Т. Шевченка та про нього, документованих у:
— повному 12-ти томному зібранні творів Т.Г. Шевченка, Т. 6 (2003) — «Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю»;

— повному 10-ти томному зібранні творів Т.Г. Шевченка, Т. 10 (1963) «Живопис, графіка 1857-1861. Архітектурні проекти власного будинку, виконані власноруч академіком Т.Г. Шевченком, [Пб.]. [II — 25.VIII 1860]. (2 фасади, див. № 49, 50), п'ять схематичних планів хати (див. № 113, 114, 115, 116, 117) та один — комори (див. № 118). Першими варіантами є проекти № 113, 114. Другий варіант проекту — плану хати з круглим скляним ганком (див. № 115);

— 5-ти томному зібранні творів Т.Г. Шевченка, 1979. Т. 5, (1979): (Автобіографія. Щоденник. Вибрані листи);

— окремих публікаціях сучасників Т.Г. Шевченка за книгою «Спогади про Тараса Шевченка» (1982): Лобода Ф. «Короточасне знайомство моє з Т.Г. Шевченком і мої про нього спогади» (1958); Чужбинський А. «Спогади про Т.Г. Шевченка» та «Дневником художника А.Н. Мокрицького» (1975);

4) дослідженнях Генералюк Л.С., доктора філологічних наук, мистецтвознавця, культуролога: «Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва», (2008); «Образ дерева і семіотика візуально-просторових концептів (поетія, проза, малярство Т. Шевченка)», (2006); «Катерина Білокур і Тарас Шевченко: етнічні виміри творчості» (2011), «Алгоритми і варіанти концепту «картина»: вплив образотворчого мистецтва на літературний стиль Шевченка» (2011); «Термінопоняття на позначення результатів інтеракцій між літературою та візуальними мистецтвами: екфразис та гіпотипозис» (2010); «Взаємодія літератури і мистецтва. Начерк теорії словесно-візуальних інтеракцій» (2009); «Художник і літератор Тарас Шевченко в контексті європейських мистецьких напрямів» (2009); «Образи-концепти – інтегральне ядро поезії, прози, малярства Шевченка (вступні зауваження)» (2006); «Синестезійність світосприйняття Шевченка – маляра і поета» (2005); «Візуальний код Шевченка» (2004);

5) психологічних дослідженнях генотипу українця та еволюції психології українця від Трипілля до сьогодення – Губка О.Т., доктора психологічних наук: «Психологія українського народу» (2003); «Психологія українського народу: наук. дослідж.: у 2-х кн. Кн. 1: Психологічний склад праукраїнської народності (2010); «Психологія українського народу: наукове дослідження: у 2-х кн. Кн. 2: Психологічні особливості наших країн у міжчасі Трипілля – сучасна Україна» (2013).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкриємо аспекти, що характеризують національну учнівську спадкоємність в Україні як етнічну характеристику ідейно-духовної складової психології художньо-проектної творчості на прикладі творчості К. Білокур за духовного наставництва Т. Шевченка.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

➤ *Духовна національна спорідненість, етнічна виразність українських митців* підтверджує: «... зерна двоєдиного таланту в Білокур і Шевченка – з одного поля, вони однієї породи, мають спільні витoki. Оскільки колоне зерно несе в собі програму росту – колоска, гірчичного куща чи гіллястого дерева, – ця програма здійснюється за наявності ґрунту ...» [7, с. 146].

➤ *Філософсько-світоглядна основа творчості Т. Шевченка сприймалася К. Білокур як камертон для особистого налаштування в національному самовираженні мисткині в новий час.* Ми вбачаємо в харизматичній особистості К. Білокур явлення світу мистецтва нового горнила для гарту її особистості, як яскравого представника національного душевного і духовного світоча від цілої нації в ХХ ст. Знакові паралелі: у 1861 р. Т. Шевченком завершувався «срібний вік» в мистецтві. У 1961 р. К. Білокур (з огляду на психологію творчості доречно додати – К. Юнгом, див. табл. 2.) завершується ціла епоха в розвитку людства. Але тут не можна не згадати про вклад в дослідження психології особистості нашого співвітчизника О.Ф. Лазурського, який ще задовго до К. Юнга заклав основи вивчення психології творчої особистості та психології творчої діяльності. Оскільки широкому загалу

дослідників нової генерації дослідників цей видатний дослідник мало відомий.

З 1961 р. розпочинається ера Повітря (Водоля), ознаменована докорінними перетвореннями у психології винахідницької творчості в науці, техніці (в тому числі й польотом першої людини в Космос), у психології художньо-проектної діяльності – в Україні набуває поширення технічна естетика, яка закладе основи художньому проектуванню (за сучасною термінологією – дизайну). Відбуваються значні зміни в національній психології художньої творчості в інженерному проектуванні, не зважаючи на технократизм радянського періоду.

Таблиця 2

РОЗВ'ЯЗАННЯ К. ЮНГОМ НИЗКИ НАУКОВИХ ПРОБЛЕМ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ, ЯКІ ОКРЕСЛИЛИ МАГІСТРАЛЬНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ В ІНЖЕНЕРНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

До 1961 р. К. Юнгом (1875-1961) була розв'язана низка наукових проблем із психології в книгах «Архетип і символ», «Психологічні типи», «Свідомість і несвідоме», «Структура психіки і процес індивідуалізації», в контексті яких ми розкрили шляхи розв'язання сучасних проблем із психології творчості. Зокрема, К. Юнг: — відкрив та дослідив в ряду з відомим індивідуальним несвідомим іще й колективне несвідоме, — вважав, що зміст колективного несвідомого не набувається у індивідуальному досвіді, а існує в душі від народження у вигляді загальнолюдських первообразів (образ матері-землі, мудрого старця та ін.), які успадковуються від предків; — дослідив розуміння та застосування архетипів і символів, важливих для сфери мистецтва (центральне місце серед архетипів належить архетипу Самість – потенційному ядру особистості, що простежується в житті та творчості майже всіх видатних художників, проєктантів, які продемонстрували титанічну здатність працювати сам-

на-сам (Леонардо да Вінчі, Мікеладжело, Рафаель, Рембрандт, Т. Шевченко, К. Білокур, Ван Вей, Лі Бо та ін., не маючи навіть учнів – у класичному їх розумінні);

— розробив власну структуру особистості, створив типологію характерів, яка ґрунтувалася на переважанні функцій (мислення, почуття, інтуїція) і спрямованості на зовнішній (екстраверсія) чи внутрішній (інтроверсія) світ;

— розробив тестову методику із визначення психологічних типів особистості (інтроверти, екстраверти /в їх числі – амбіверти/); у нашому випадку: Т. Шевченко та К. Білокур – однозначно були інтровертами, див.: «ідентифікується з прихованим життям, життям інтровертним, сконцентрованим на розбудові внутрішніх переживань» (Бичко А. «Риси характерології української нації», 1996); доцільно, у цьому контексті зазначити про дослідження О.Ф. Лазурського (1874-1917), який розробив характерологію – психологічну концепцію індивідуальних відмінностей, що розглядалися в тісному зв'язку з діяльністю нервових центрів «Классификация личностей» (1922), «К учению о психической активности. Программа исследования личности» (2001), «Программа исследования личности» (2012), «Очерк науки о характерах», (2012);

— основним змістом психічного життя людини вважав процес індивідуалізації – прагнення людини до повної реалізації своїх можливостей.

Отже, розв'язані К. Юнгом проблеми психології творчості в межах розробки власних психологічних поглядів, стали основою створеної ним аналітичної психології, однієї із найважливіших течій глибинної психології.

На наше переконання аналіз та розуміння духовної спорідненості філософсько-світоглядних основ творчості Т. Шевченка та К. Білокур без відкритих у психологічних дослідженнях К. Юнга закономірностей просто не можливий. Тим більше, що ми розглядаємо національні традиції в психології художньо-проектної творчості в індоєвропейській культурі, характерні для етнічної учнівської наступності в українській художньо-проектній

культурі, на прикладі народного майстра К. Білокур (за епістолярною спадщиною й художньою творчістю К. Білокур – від художньо-естетичного світосприйняття та духовного наставництва Т. Шевченка).

Психологію творчості (за О.М. Степановим, 2006) ми розглядаємо як галузь психологічної науки, яка вивчає особливості творчої діяльності людини в різних галузях науки, техніки, мистецтва. Окремий розділ психології творчості становить вивчення творчої діяльності дітей, умов і напрямів їх творчої обдарованості. Найважливішим завданням психології творчості є дослідження формування і розвитку творчих здібностей та з'ясування структури творчого потенціалу особистості. Його розв'язання потребує вивчення чинників, які стимулюють розвиток нахилу до творчості, ролі уяви, мислення, інтуїції і натхнення в процесі творення, а також впливу індивідуально-психологічних особливостей людини (здібностей, таланту, геніальності) на кінцевий результат творчої діяльності [11, с. 287].

Співмірність з Т. Шевченком художниця відчувала постійно, глибоко знала Шевченкові твори – не лише поезію, а й прозу, мистецькі твори, знала його улюблені пісні. В її листах ми зустрічаємо безкінечні алюзії на Шевченка, цитації, власне й стиль її письма нагадує шевченківський. Порівнювала себе з наставником. У Шевченка в ключовий момент вибору просила на Канівській горі поради, йому «як живому розказувала» про велику спрагу творчості: «але на цих доріженьках як не терен, то колючки, то камінці гострі. Ой, якби це ви, Тарасе Григоровичу, живі були, то, може б, ви і допомогли мені стати художником».

➤ *Галерея провісних думок-образів із «Кобзаря» та прози, малюнків-начерків та картин Т. Шевченка стала духовним середовищем для введення К. Білокур у сферу національних архетипів, представлених нашим пророком у логосі (слові дієвому, створюючому – порівн. в Біблії: Спочатку було Слово /в грецьк. перекл. з гебрейськ. – Логос/ і Слово було Бог) та у візуалізованих символічних зображеннях, спрямовувала на духовну посвяту мисткині в таїну української ментальності. «... у Шевченка, як в Біблії, можна знайти СЛОВО на всі випадки життя» (академік Іван Дзюба).*

➤ *Формування філософсько-світоглядних основ К. Білокур відбувалося в мистецькому колі, її художня самоосвіта проводилася за підтримки та сприяння дворянина П.Г. Калити. Рішення стати художником, прийняте на могилі Шевченка, було доленосним – з того моменту К. Білокур твердо йшла до мети. В дитинстві вона самостійно здобула грамоту, за підтримки сільських учителів сама опанувала способи й прийоми малярства, створювала власну техніку живопису, сама конструювала інструменти й пензлі, врешті, без перебільшення – «сама створила свій інтелектуальний світ, читаючи Шевченка, Пушкіна, Гоголя, Горького, Васильченка, – вибудувала себе наче зсередини, з власної духовної субстанції, картину буття вражаючої величі й краси» [8, с. 81]. Саме ці методи гартування майстра в горнилі національних традицій та духовної спадщини (К. Білокур за образом і подобою зростала як з води й роси від художньо-естетичного світосприйняття та духовного наставництва Т. Шевченка) як головного інструмента для творчості ми знаходимо й у китайській художньо-проектній культурі майстрів поезії та живопису Ван Вей та Лі Бо (про них – далі) – від учення*

даосизму і китайського буддизму про гармонію особистісного розвитку живописця та поета на шляху повернення до Природи й розуміння законів Всесвіту. В результаті порівняльного аналізу нами увиразнено споріднені прийоми створення образів у поезії та живопису.

➤ *Унаочнене усвідомлення К. Білокур важливості графічних пошукових зображень в моделюванні композиції твору та відкриття значення графіки Т. Шевченка як мистецтва були результатом важливого для неї світоглядного перевороту, що відбувся також завдяки Тарасу Григоровичу після перегляду його графічних творів у залах музею Т. Шевченка в червні 1949 р. Після цього майстриня утвердилася в думці про мистецьку значимість її графічних замальовок.*

➤ *К. Білокур сприймала Т. Шевченка як «головну постать її життя, орієнтир, ікону, батька-наставника». Самоасоціативи із Шевченком відчутні в її емоційній реакції: «... читаючи ... про життя батька Тараса, ой, скільки разів я плакала, йдучи тим його шляхом життєвим, тернистим і каменистим» [3, с. 310-311]. Про книжку Кобзаря говорить як про таку, від якої «не можна відірватись» [3, с. 320].*

➤ *Відчуття доленосного самозречення К. Білокур, як свого часу Т. Шевченка – від створення сім'ї за ради свого покликання. Шлях до учнівської досконалості, керуючись як дороговказом у духовних національних цінностях – життям і творчістю Богом даних наставників. Досконалість гармонізації в зрілих художньо-проектних образах майстрів слова і пензля починалася із гармонізації предметного довкілля в дитячі роки засобами самотужки опанованої рисувальної науки – малюнками, що йшли від емоційно чуттєвого сприйняття навколишнього*

середовища. Головна інтенція духу досліджуваних митців протягом усього життя – несамовите прагнення малювати, малювати понад усе, наперекір усьому.

Спільним у них було усвідомлення свого покликання: для обох однаково звучав той постійний дзвіночок у глибинах душі, що непокоїть, будить бажання дії-творчості. Коли зливаються в одне дитинне зачудування світом і гостра потреба відтворення його краси – у той упізнаваний відрух ества, нестерпно-гострий, коли малювання стає дивом і радістю, хлібом насущним і сенсом життя. Відомо, що малий Шевченко «у вільні години малював вуглем на коморі й стайні півнів, людей, церкву, навіть і київську дзвіницю», малював у школі, не раз шукав дяків-іконописців, щоб стати їхнім учнем, копіював офорти, лубочні картинки. Так само прагнула забороненої їй рисувальної науки дівчинка-підліток, котра писала пізніше: «... моя велика любов до малювання випирала мені з грудей, не давала мені спокою ні вдень, ні вночі». Так само рисувала на чому прийдеться: «Як тільки батько з матір'ю йшли в поле, я в клуню з крейдою або вуглинкою. Всі стіни й двері, було, порозмальовую бужком, вербами, кіньми, собаками, квітками», так само, із чого вдавалось, «копіювала репродукції» [8, с. 30].

Несамовите прагнення малювати, малювати понад усе, наперекір усьому зберігалось в обох як головна інтенція духу протягом усього життя.

➤ *Художньо-естетичні образи Природи в художньо-проектній творчості Т. Шевченка та К. Білокур, як характерна етнічна риса мистецької передачі основної ідеї твору – за образом і подобою до Всевишнього.*

Вроджене естетичне чуття, обожнення прекрасного в природі, мистецтві, людині в обох сягало рівня культу.

Благоговіння перед природою, характерна етнічна риса, у них доходить до вимірів гіпертрофованих. Особлива любов до рідної землі, її ландшафтів, врешті, всього національного – мови, культури, історії, зумовила й той факт, що обидва явили в іконічно-словесному варіанті вичерпний образ-концепт українського буття. Т. Шевченко, безумовно, був у значно масштабнішому вимірі, адже він репрезентував цілісний образ українського світу, який включає різні сфери: «vita heroïka», «vita maxima», «vita minima». У Білокур цілком повнопланово явлена головна риса українського менталітету – «vita minima», що «ідентифікується з прихованим життям, життям інтровертним, сконцентрованим на розбудові внутрішніх переживань» (порівн.: із характеристикою інтровертів К. Юнгом). Усі її вінки, пучки, букети з квітів, плодів – символи й обереги жіночої долі-душі – є не тільки образом земного едему, який облагороджує своїм існуванням увесь позаземний ультрамариновий безмір, вони є водночас ідеалізованим образом мікрокосму нації, відкритого в макрокосм, – ці нетривкі, такі тендітні світи емоцій, приречені на прориви й вихід у безмежність.

➤ *Від орієнтування Т. Шевченка та К. Білокур на рівень класичного «божественного» мистецтва до натурального емоційно-чуттєвого сприйняття психологічних нюансів зображених класиками образів та створюваних самими психологічних портретів. І Шевченко, і Білокур з дитинства орієнтувалися на класичне малярство, мали потяг до культури елітарної, намагалися пізнати ідеал прекрасного, закладений у професійному мистецтві, означували його як «святе мистецтво». Абсолютно ідентичним було в обох благоговійне ставлення до нього.*

➤ *Моделювання художньо-естетичних образів Т. Шевченком та К. Білокур: від образотворчої до літературної творчості у екфразисах* (порівн.: з історії золотого віку китайського живопису і поезії – *поетичні картини Ван Вей та живописні вірші Лі Бо*).

Заняття образотворчим мистецтвом відбилися на літературній творчості митців. Диктат візуальності, професійне сприйняття й моделювання світу через форму, колір, фактуру, звичка до селекції та фрагментації видимого – художній код мистецтва пластичних вплинув на код словесності, зумовив інтеракційні процеси. Із численних варіантів взаємодії зображення і слова не можна обминути присутній у творчості митців аспект міжвидових інтеракцій, пов'язаний з рецепцією творів мистецтва. Йдеться про екфрастичні описи. Шевченківські екфразиси з творів Брюллова, Рейсдала, Фальконе, Штернберга мають емоційне забарвлення, виказують професійне сприйняття артефактів. Білокур у своїх супроводжуваних значно більшою експресією описах виділяє докладний, суголосний з її манерою, стиль письма.

➤ *Послідовно за Т. Шевченком у К. Білокур є знакове сприйняття символіки хати (жіноче начало) та дерева (чоловіче начало)*. «Поет лісу» Михайло Орест, немов би підтверджуючи національне сприйняття цих двох українських символів вважав («Держава слова: Вірші та переклади», 1995), що дерева відкривають обшири екзистенційного пізнання людини, знають усі її думки і вчинки, є охоронцями людських життів. Доречним буде також сказати, що багато православних храмів побудовано на місцях знакових Дубів, безпосередньо на місцях їх зростання, в тих храмах і точно на тих місцях знаходяться вівтарі, Престоли для Святих Таїнств. Такими ж знаковими

стали: Дуб на Хортиці в Запоріжжі, Дуб М. Залізняка у Холодному Яру, Дуб Г. Сковороди на його могилі та ін., що акумулювали в собі тисячолітню історію та український менталітет. Як не пригадати тут шанованого в усьому світі Вчителя (Гуру) – Будду, який знайшов чудове Просвітління, сидячи під розкидистою кроною фікусового дерева Бодхи. Медитації в аурі дерева приділено увагу в дзен-буддизмі. Не випадково, що в молодості Лао-Цзи був доглядачем лакових дерев і в даоському вченні багато уваги приділено рівновазі між інь та янь, відповідно – будинку та дереву. В мистецтві китайського пейзажу поетизується дерево (Ван Вей), а в поезії дерево зображується живописно (Лі Бо).

Культ хати й дерева у К. Білокур абсолютно тотожний шевченківському – те ж прагнення осілості, гармонії, що поєднано зі сталим символом захисту. У молодиці, в якій ночувала, «хатка – як гніздечко, недалеко від Дніпра. В хатці так гарно, чисто»; у листі до Донцових ідеться про свою хатиночку, біля якої вишеньки, яблуньки, квіти; згадка про хаточку над Дніпром у листі до Таранушенка; два дерева й хата, затоплена квітами – її ідеальний світ у полотні «Хата в Богданівці». Якщо квіти втілюють жіноче начало (інь), то дерева – чоловіче (янь), вони для неї охоронці й розрадники: «великий в'яз» біля дому, який «шумить своїм віттям» чи «ірпінські дуби»; вона виплакує свої жалі то на городі «під деревиною», то в Миргороді після невдачі в керамічно-художньому технікумі сіла там, де «велика деревина, в'яз... так гірко плакала!». Подібну семантику захисту вкладав у образ дерева Шевченко: він часто ототожнював себе з козакуватим дубом, з вербами в Межиріччі, з деревами Мангишлаку, вони витягували його з прірв безнадії й самоти, адже

сприймав їх як втілення сили й волі до життя, як обереги й символи українства. Епізод про те як Білокур відстояла призначеного на зруб могутнього дуба (проводили електрокабель), посаженого прапрадідом, характеризує її сприйняття дерева як символу поза реального (порівн.: підсвідоме, позасвідоме у К. Юнга) «в його корінні – пракорені моїх предків».

➤ *Вражає переосмислення художницею в епістолярній спадщині, вслід за поетичними, прозовими та образотворчими образами «батька-наставника і мислителя» символіки знакових для українців рослин (калина, барвінок та ін.).*

➤ *Вчування, породжене високим ступенем емпатії художниці до рослин, хмар, вітру, співу птахів (порівн.: як і у Т. Шевченка). На емпатію акцентує увагу і К. Юнг як на інструментарій на підсвідомому рівні, що існує поза свідомістю (див. у К. Юнга як архетипи). Одна з характерних рис К. Білокур, яка сприймала довкілля в комплексі – звук, колір, слово, постійне, якесь архаїко-магічне вчування в природу та способи алегоризації внутрішніх її станів. Музикальна чутливість – етнічна риса, про неї сказано багато, тут підкреслимо, що комплексність сприйняття, сплав візуально-акустичного освоєння світу, вчування в ритми природи зумовили особливий синкретичний стиль художниці. Це спостеріг М. Донцов, відзначивши одухотвореність кожної квітки мисткині, яка в композиціях творила з квітів «справжню світломузику», а далі ствердив, що «музикальною майстерністю К. Білокур перевершила навіть знаменитих голландців, оскільки колірна гармонія у неї переходить в музику життя». Саме такими були і *поетичні картини Ван Вея та живописні вірші Лі Бо.**

➤ *Для К. Білокур малювання – це ретельне вивчення, дослідження як гармонійного довкілля, так і кожної квітки, травинки, плодів. Натюрморти К. Білокур включали до 46 рослин, виконаних із художньо-натуралістичною досконалістю. Композиція однієї її картини, перенесена на гобелен, стала художньо-образним символом усієї мальовничої України в центральному офісі ООН в Європі.*

Висновок. Із вище зазначеного доходимо висновку, що К. Білокур у своїх картинах-експериментах не тільки майстерно передавала колорит і художню довершеність української природи, а моделювала нові, до цього часу невідомі форми для візуалізації художньої образності, української символіки в формах природи художнього довкілля, архетипів українського народу та геополітичного розташування теренів нашої Вітчизни на перетину шляхів (із варягів у греки та шовкового шляху зі сходу на захід). Так як український розпис еволюціонував від розпису екстер'єру (стін сільської хати) та центру композиції інтер'єру хати (печі, як родинного вівтаря у головній стихії в українській культурі – Вогню), то Вогонь, як символ, візуалізовано сузір'ям-покровителем для заступництва за Україну. Цей же червоний колір-символ Вогню ми зустрічаємо часто в українських мальовках та вишиванках.

Література

1. Антонович Є.А. Українське мистецтвознавство кінця XIX – початку XX століття. Дослідження образочної спадщини Тараса Шевченка: монографія. – К., 2015. – 105 с.; 30 с. іл.
2. Антонович Є.А. Теоретико-методологічні засади дизайну [Текст] / Є.А. Антонович // Скрижалі. Декоративне мистецтво і дизайн: наук.-мист. студії / Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука; редкол. І.І. Міщенко та ін. – Київ-Чернівці: Видавн. дім «Родовід», 2009. – С.199–210.

3. Антонович Є.А. Теорія і методика дизайну в контексті розробки концепції сучасного національного дизайну // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць №13. – Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С.3–10.
4. Антонович Є.А., Вдовченко В.В. Синтез дизайну і технологій у системі національної неперервної дизайн-освіти / Теорія і методика виховання: Науково-педагогічний вісник / за ред. В.Г. Бугенка. – Херсон: Грінь Д.С. – 2012. – Вип. 2. – С.4–10.
5. Білокур К. (1900-1961). Я буду художником! : докум. оповідь у листах художниці, розвідках М. Кагарлицького / К. Білокур; упоряд., ст., приміт. М. Кагарлицького. – К. : Спалах, 1995. – 367 с.
6. Вдовченко В.В., Вдовченко З.В. Оригінальні рішення проблеми креативності старшокласників у фундаментальних і прикладних дослідженнях художнього і технічного проектування // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2009 рік. – К: Педагогічна думка, 2010. – С. 232–233.
7. Вдовченко В.В. Формування тезауруса з основ дизайну у системі неперервної художньо-проектної освіти: пропедевтичний рівень // Педагогічні інновації у фаховій освіті: зб. наук. праць. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 1(5). – С. 136-154.
8. Генералюк Л.С. Універсалізм Шевченка: взаємодія літератури і мистецтва. — К.: Наукова думка, 2008. — 544 с.: іл.
9. Генералюк Л.С. Катерина Білокур і Тарас Шевченко: етнічні виміни творчості // Катерина Білокур: Філософія мовчазного бунту: Наукові статті, есеї, культурологічні праці до 100-річчя і 110-річчя Катерини Білокур / за ред. доктора мистецтвознавства Олександра Найдена. – К.: ВД «Стилос», 2011. – С. 146-163.
10. Катерина Білокур очима сучасників : спогади, есеї, розвідки з архіву худож. / [Запис, упоряд., підготов., комент. М. Кагарлицького]. – К. : Томіріс, 2000. – 431 с. : фотоілюстр., репрод.
11. Катерина Білокур: Філософія мовчазного бунту: Наукові статті, есеї, культурологічні праці до 100-річчя і 110-річчя Катерини Білокур / за ред. доктора мистецтвознавства Олександра Найдена. – К.: ВД «Стилос», 2011. – 256 с.
12. Катерина Білокур : фотокн. / авт. вступ. ст. Н. Розсошинська і О. Федорук. – К.: Спалах, 2001. – 127 с. : іл.

13. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита).
14. Психологічні основи дизайн-діяльності // Вдовченко В.В. (кер. авт. кол.) та ін. Основи дизайну: підручник для 10 кл. загальноосв. навч. закл. Профільн. рівень. [за ред. В.В. Вдовченка] – К.: Педагогічна думка, 2010. – С. 295-303.
15. Спогади про Тараса Шевченка / упор. і прим. В.С. Бородіна і М.М. Павлюка; передм. В.С. Шубравського. – К.: Дніпро, 1982. – 547 с.: іл.
16. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів у 10 т. – К., 1963. – Т. 10: Живопис, графіка 1857-1861. – 176 с.: іл.
17. Шевченко Т.Г. Твори в 5 т. – К., 1979. – Т. 5: Автобіографія. Щоденник. Вибрані листи. – 567 с.

**ДУХОВНОЕ РОДСТВО УКРАИНСКИХ И КИТАЙСКИХ
НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ ВО ВРЕМЯ РАЗРАБОТКИ
ВИЗУАЛЬНЫХ И СЛОВЕСНЫХ ОБРАЗОВ В ПСИХОЛОГИИ
ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРОЕКТНОГО ТВОРЧЕСТВА:
ИНДООЕВРОПЕЙСКАЯ ТРАДИЦИЯ
(Т. ШЕВЧЕНКО И Е. БИЛОКУР)**

В.В. Вдовченко, Е.А. Антонович

В статье впервые рассматриваются особенности духовного родства украинских и китайских национальных традиций в психологии художественно-проектного творчества индоевропейской философско-мировоззренческой культуры. Аргументирована охарактеризованная этническая ученическая преемственность в украинской художественно-проектной культуре на примере народного мастера Е. Билокур (за эпистолярным наследием и художественным творчеством Е. Билокур – от художественно-эстетического мировосприятия и духовного наставничества Т. Шевченко), а также в китайской художественно-проектной культуре мастеров поэзии и живописи Ван Вей и Ли Бо – от учения даосизма и китайского буддизма о гармонии личностного развития живописца и поэта на пути возвращения к Природе и понимания законов Вселенной. Художественно-проектное и исследовательское творчество украинского народного мастера Е. Билокур охарактеризовано не только как разнообразие непревзойденных художественных образов цветочных композиций, пейзажей и портретов, но и как самобытная

художественно-проектная украинская школа разработки метода тщательного изучения объектов изображения: цветов – как естествоведом; гармоничной окружающей среды с пейзажами – как пейзажистом; эмоциональной задушевности в картинах – как мастером психологического портрета; эмоционально-мировоззренческих основ творчества Т. Шевченко – как искусствоведом. Впервые отражены истоки украинской национальной школы психологии художественно-проектного творчества.

Ключевые слова: духовное родство, индоевропейская философско-мировоззренческая культура, художественно-проектная культура, украинские и китайские национальные традиции, визуальные и словесные образы, психология художественно-проектного творчества, украинская национальная школа психологии художественно-проектного творчества, Т. Шевченко, Е. Билокур, Ван Вей, Ли Бо.

SPIRITUAL COGNATION OF UKRAINIAN AND CHINESE NATIONAL TRADITIONS DURING DEVELOPMENT OF VISUAL AND VERBAL APPEARANCES IN PSYCHOLOGY OF ARTISTICALLY-PROJECT CREATION: INDO-EUROPEAN TRADITION (T. SHEVCHENKO AND E. BYLOKUR)

V.V. Vdovchenko, Y.A. Antonovych

The features of spiritual cognition of Ukrainian and Chinese national traditions in psychology of artistically-project creation of indo-european world philosophical-view culture are first examined in the article. The described ethnic student's succession in the Ukrainian artistically-project culture on the example of the folk master is argued E Bylokur (after an epistolary legacy and artistic creation E. Bylokur – from khudozhestvenno-estetycheskogo perception of the world and spiritual tutorship of T. Shevchenko), and also in the Chinese artistically-project culture of masters of poetry and painting of Van Veya and Le Bo – from the studies of daosyzma and Chinese buddhism about harmony of personality development of painter and poet on the way of returning to Nature and understanding of laws of Universe. Artistically-project and research creation of Ukrainian folk master E. Bylokur is described not only as variety of unsurpassed images of floral compositions, landscape and portraits, but also as original artistically-project Ukrainian school of development of method of careful study of objects of image: colors – as by a natural scientist;

harmonious environment with landscape – as by a landscape-painter; emotional sincerity in pictures – as by master of psychological portrait; world emotionally-view bases of creation of T. Shevchenko – as by an art critic. The sources of Ukrainian national school of psychology of artistically-project creation are first reflected.

Keywords: spiritual cognition, indo-european world philosophical-view culture, artistically-project culture, Ukrainian and Chinese national traditions, visual and verbal appearances, psychology of artistically-project creation, Ukrainian national school of psychology of artistically-project creation, T. Shevchenko, E. Bylokur, Vey Van, Le Bo.

Вдовченко Віктор Володимирович – доктор філософії в галузі дизайну, професор кафедри етнотдизайну і дизайну реклами Інституту реклами (м. Київ), старший науковий співробітник відділу технологічної освіти та допрофесійної підготовки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (м. Київ), член Спілки дизайнерів України. v_vdovchenko@ukr.net

Антонович Євген Антонович – професор, завідувач кафедри етнотдизайну і дизайну реклами, ректор Інституту реклами (м. Київ).

УДК 378.022

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

М.Б. Євтух, Л.Л. Борисенко

У статті обґрунтовано сутність поняття «науково-дослідницька компетентність» економіста, її структуру та компоненти; розкрито складові моделі системи формування науково-дослідницької компетентності у студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів: методологічні підходи, принципи, психолого-педагогічні умови.